

David Grønlund.

Af August F. Schmidt.

Det er Hensigten på de følgende Sider at fremkomme med nogle Oplysninger om en af *Ribes* gamle Historikere, Pastor D. M. Grønlund, idet denne Mand har udført en så anerkendelsesværdig Indsats, at han fuldtud fortjener at blive gjort til Genstand for en Skildring i Ribe Amts historiske Årbog.

David Mogensen Grønlund blev født Torsdag d. 15. Oktober 1716 i St. Ibs Sogn ved Roskilde. Hans Forældre var Skomager Mogens Davidsen (c. 1672 – $\frac{5}{6}$ 1751) og Hustru, Karen Nielsdatter Worm (c. 1677 – $\frac{5}{6}$ 1741). Ved Påsketid 1724 blev D. M. Grønlund sat i Roskilde Latinskole. Herfra blev han efter 12 Års Skolegang Student 25. Juni 1736. Grønlund har senere nedskrevet nogle Optegnelser om sin Skoletid, der var mere end almindelig ondartet. Lærertyranni og Drengedbarbari af groveste Slags hørte til Dagens Orden i Roskilde Latinskole, da Grønlund døjede ondt der. Hovedparten af hans Skoleerindringer er udgivet af Riberektoren *P. N. Thorup* i *C. Molbechs Tidsskrift: Historisk-biographiske Samlinger* (1851), 186ff., hvor man også finder andre Oplysninger om Grønlund.¹⁾

Efter vel overstået Studentereksamen blev han immatrikuleret ved Københavns Universitet d. 31. Juli

1736 og antog Professor *Ludvig Holberg* til Privatpræceptor. Den 22. April 1738 tog Grønlund theologisk Embedseksamen med 2. Karakter (*Haud illaudabilis*). Han levede i største Fattigdom og tog efter endt Studium på Lykke og Fromme til Norge for at søge Kondition. I Topdal fik han Plads som Huslærer et Års Tid, hvorefter han opnåede en lignende Plads på Holmegård i Mandal Sogn. Det var i et pietistisk Hjem, han nu fik sin Virksomhed. Pietismen øvede en Tid ret stærk Indflydelse på Grønlund, der kom til at holde meget af sin Principal, Justitsråd Peder Sønderburg, der med Hustru og Børn også satte Pris på deres danske Huslærer. Grønlund blev — med en kortere Afbrydelse — helt til 1746 på Holmegård i Mandals Præstegæld. Nævnte År vendte han tilbage til København. Og den 3. Marts 1747 blev han kaldet til residerende Kapellan ved *St. Cathrine Kirke i Ribe* og til Compastor for *Seem Sogn*. Han blev ordineret den 5. April og indsat den 16. i samme Måned. I dette Embede forblev han i 30 År.

Under en kortere Huslærervirksomhed i *Grimstad* i Sydnorge 1740 blev Grønlund kendt med *Rebekka Kirstine Seiffert*, som havde Plads i Justitsråd Falks Hus, hvor Grønlund underviste. Ikke inden syv År senere kunde han hjemføre Rebekka som sin Brud. Hun blev gift med Pastor Grønlund 31. Juli 1747 i Ribe. Rebekka Seiffert var født omkring 1718. Hun fødte i sit Ægteskab med Grønlund 6 Børn. Den 5. Marts 1761 afgik hun ved Døden i Ribe. — To År efter, den 18. Maj 1763 blev Grønlund gift med *Margrethe Astrup Hygom* (døbt 6. Januar 1741 i Ribe, begravet ^{26/6} 1765 smsts.), Datter af Hospitalsforstander Niels Astrup Hygom (^{12/1} 1703 — begr. ^{1/4} 1744) og Sophie Stoud (c. 1715—92).²⁾

Med sin anden Hustru fik Grønlund to Døtre, der begge døde i en spæd Alder. — Hans tredie Kone blev *Lene Cathrine Boysen* (f. 7/2 1737 i Lintrup), Datter af Sognepræst i Lintrup, Provst Mikkel Boysen (1704–83) og 1. Hustru Lene Stoud (1717–44).³⁾ Til Lene Boysen blev Grønlund viet 26. November 1765 i Lintrup. I dette Ægteskab blev han Fader til 13 Børn, der alle døde enten ved Fødslen eller få År efter, undtagen Frederik Christian Grønlund, der blev Præst for Hjortlund og Kalslund fra 1799 op til sin Død 1807, og en Datter, Lene Sophie, der overlevede sine Forældre. Af første Ægteskab nåede i hvert Fald de fire Børn den voksne Alder og erhvervede sig gode Stillinger. To blev Præster, en Kateket og en Lærer ved Latinskolen i Ribe.⁴⁾

Som Præst var Grønlund næppe synderlig fremragende, selv om han var ret yndet som Prædikant for sin kraftige, gennemtrængende og dybe Røst. Som en Mangel ved hans Prædikener anføres, at Tråden i Foredraget, formedelst en alt for stor Udførlighed ikke let kunde fattes eller følges. Hos den fromme og nidkære Biskop *H. A. Brorson* var Grønlund fortrinlig anskrevet, og med den følgende Biskop *J. C. Bloch* stod han i et fortroligt og venskabeligt Forhold.

Skolevæsenet havde Grønlunds varmeste Interesse, og han udførte et ikke ringe Arbejde for at forbedre dette, navnlig i *Seem* Sogn, til hvis Skolehistorie i Grønlunds Præstetid der findes et ikke uvigtigt Bidrag i Rektor Thorups Afhandling (Hist. biogr. Samlinger 1851, 197–200). Da Undervisningen i Ribes almindelige Skoler i 1750'erne var meget ringe, sluttede nogle bedre Familier sig sammen og antog Studiosus *Ambrosius Stub* til Lærer for deres Børn, skønt Præsterne Møller og Grønlund, der opfordrede Stub

til at overtage den beskedne Skolemesterstilling, udtalte, at han duede til noget langt bedre og højere. Grønlund blev Formand for den lille Skolekreds, der i hvert Fald med Stub som Lærer ikke kom til at eksistere i mere end c. 4 År, idet det var i 1754, man henvendte sig til Stub om at blive Børnelærer, og den 15. Juli 1758 afgik han ved Døden. Pastor Grønlund bemærker herom i sin Dagbog, at »Monsr. Ambrosius Stub, Studiosus, døde i den yderste Armod«. ⁵⁾

David Grønlund var en dygtig Mand i mange Retninger. Han sad inde med betydelige juridiske Kundskaber, som han ofte fik Lejlighed til at udnytte i offentlige og private Anliggender. Som Forretningsmand blev han også taget i Brug, og i 1772 (^{3/10}) blev han beordret til at tage Sæde i en Kommission, der skulde forfatte en Ligning over Ribe Bys Indkvartering efter Indbyggernes Grundtakst og Næring.

Det er dog Pastor Grønlunds Arbejde som *Historiker*, der er hans betydningsfuldeste Indsats. Meget i Ribes Arkiver er ved hans Omsorg reddet fra Undergang. Ved Læsning i *Peder Terpagers Fremstilling af Ribe Bys Historie: »Ripæ Cimbricæ«* (1736) fik Grønlund sine levende historiske Interesser for Ribe vakt, og i Årenes Løb erhvervede han sig ved Kilstudier en omfattende Viden om den gamle Domkirkebyes Historie. I et Eksempplar af Terpagers Værk, som Ribe Katedralskoles Bibliotek besidder, har Grønlund indskrevet en Række Berigtigelser og Tillæg, ⁶⁾ Frugten af et fortroligt Kendskab til Byens Arkiver. I April 1750 begyndte han at gennemse den gamle Stiftskiste, der stod i et Kapel nede ved Dåben i Domkirken. Kisten havde været forseglet og glemt siden Biskop Mathias Anchersens Tid (død 1741). Grønlund udsøgte, hvad der ikke ganske var forrådnat af Stiftskistens Papirer,

og sørgede for deres Bevaring. Dette Arbejde medtog den hele Sommer. Her, om ikke før, fik Grønlund god Lejlighed til at læse gamle Håndskrifter, et Arbejde hvori han blev dygtigere end Terpager.

Som historisk Gransker fik Grønlund snart et kendt Navn. Med den historiske Samler og Adelsgenealog *Terkel Klevenfeldt* vekslede Grønlund Breve. Klevenfeldt spurgte ham om forskellige Ting af adelshistorisk Art. Der er Breve fra Klevenfeldt til Grønlund fra $2/10$ 1764, $30/6$ 1772, $10/4$ 1775⁷), medens vi fra Grønlund til Klevenfeldt kender to Breve: fra $4/11$ 1774 og $14/12$ 1774 (om Herregården *Tredie* i Lem Sogn ved Ringkøbing).⁸)

Med Biskop *J. C. Bloch* i Ribe, (1764–73), delte Grønlund Interesse for Præste- og Kirkehistorie. Grønlund fortæller i sin Dagbog for 22. Juli 1765, hvorledes han i en Samtale blev opfordret til at udarbejde »en Presbyterologie over Gejstligheden i Ribe Stift«. Grønlund følte sig vel gammel til at udføre et sådant Arbejde, som havde hans Interesse, men da Biskoppen tilbød ikke alene, at alt, hvad han af Stiftskisten måtte forlange, skulde være til hans Tjeneste, men også i øvrigt tilsagde sin Medvirken, leverede Grønlund efter denne Opmuntring en Concept til Breve, som skulde sendes omkring i Stiftet til Præsterne og andre, for at indhente Oplysninger om Gejstligheden før og efter Reformationen, om Sogne, Kirker og Herregårde o.s.v. Disse Omgangsskrivelser lod Biskoppen den 1. Novbr. 1765 udsende i sit Navn for at Opfordringen kunde have desto større Vægt, og Grønlund begyndte i December at samle Materialier. Hans detaillerede og hensigtsmæssigt udarbejdede Skemaer til Sognebeskrivelser findes trykt som Bilag til Rektor Torups Levnedsskildring af Grønlund (anf. Skr., 216–20).

De til Bispekontoret indkomne Beretninger om Ribe Stift kom efter deres Bestemmelse til at tilhøre David Grønlund, iblandt hvis Efterladenskaber de blev fundne. Ved Historikeren *Laurids Engelstofts* Foranstaltning blev under hans Rejseophold i Ribe i Efteråret 1807 Indberetningerne til Grønlund købt for 30 Rdbr. d. Cour. til Ribe Kathedralskoles Bibliotek. Optegnelserne henlå i 1807 i en Præstegård i Ribesegnen. De fandtes i kaotisk Masse og meget var spoleret i dem, men Hovedparten blev dog reddet og blev senere af Rektor P. N. Thorup, (der også har gjort sig fortjent som Ribehistoriker), ordnede og henlagt i dertil indrettede Kapsler. Samlingen af disse Indberetninger udgør fire store Pakker i Folio. ⁹⁾

De »Grønlundske Papirer« er blevet flittig benyttet af senere Historikere og Samlere. Bl. a. har *Evald Tang Kristensen* skrevet ud af dem, så at alt af særlig folkloristisk Interesse i Præsteindberetningerne fra 1766 — f. Eks. nogle gode Optegnelser om hellige Kilder ¹⁰⁾ — nu findes i hans Samling i Dansk Folkemindesamling på Det kgl. Bibliotek. *P. Eliassen*, Kolding, havde Afskrift af Stof fra Sydøstjylland¹¹⁾, og at Kinch m. fl. hyppigt har rådspurgt Grønlunds Papirer foruden hans forskellige andre Optegnelser, Ekscerpter, Dagbøger etc. er en viis Vej.

Man vil af det anførte forstå, at der i Ribe ingen Tvivl kunde være om, hvem der skulde afskrive de Originaler, som iflg. Kgl. Rescript af 5. Januar 1775 skulde indsendes fra Ribe til Geheimearkivet. Rescriptets Fremkomst var foranlediget af Biskop *Eiler Hagerup* (Bisp i Ribe 1773—75), idet han 21. November 1774 henledte Kancelliets Opmærksomhed på de uheldige Forhold, hvorunder Ribe Stiftsarkivs Breve opbevaredes i Byen. ¹²⁾ Den 5. Januar befaledes det så, at Kapellan David Grønlund skulde affatte en Fortegnelse over

Brevene, da han »foruden anden grundig Lærdom skal besidde en ugemeen Kundskab og Styrke i deslige Oldsager at læse og oplyse«. Fortegnelsen over Brevene og deres Indhold skulde Grønlund sende til Geheimearkivar *Jacob Langebek*.

Arbejdet blev nu udført. Grønlund gennemgik Arkivet, registrerede alle de ældre Breve og afskrev alt, hvad der fandtes af gamle Dokumenter, han gjorde ikke noget Udvalg, som det i Rescriptet var blevet foreslået. I Marts 1775 affattede han en kronologisk ordnet Fortegnelse over 772 Numre (nu Ny Kgl. Saml. Fol. 495d). Et andet Eksempel, dateret 20. Marts 1775 og oversendt til København af Bisp Eiler Hagerup (Thott Fol. 749) omfatter en Fortegnelse på 767 Numre. Heri er givet Oplysninger om de gamle Pergamentsbreve, som findes i Ribe Stifts gejstlige Arkiv. Fortegnelsen fylder 22 Blade¹³). 47 Breve, som Biskop Hagerup havde medtaget ved sin Afrejse fra Ribe i September 1774, afleveredes af ham til Geheimearkivet, hvor de betegnes som »Ribe Stift, I Supplement«. I dette Håndskrift findes et Appendix: »Følgende Documenter ere af Hs. Høyærv. Hr. Biskop Hagerup oversendte til Hr. Etatsraad Langebek«. At Bispen selv medtog dem fra Ribe, siges af Grønlund i en Fortegnelse i Stiftsarkivet¹⁴). Den 6. Maj 1776 oversendte Grønlund Originalerne tilligemed Afskriften til det kongelige Geheimearkiv. Dokumenternes Antal var 631. Afskriften, indbunden, med Titelen: *Documenta antiqua Dioecesis Ripensis ab anno 1236*, fyldte 10 Bøger Papir foruden Registeret. Dette Bind med Grønlunds omhyggelige Afskrifter med en meget læselig Hånd forsynede han med Indholdsoversigt (på Dansk) til ethvert Dokument. Et andet Eksempel af Samlingen, forsynet med Register, gav Grønlund til Ribe Stiftsarkiv.

Som Betaling for det store Arbejde erholdt han 150 Rigsdaler!

Selv om Grønlund med sjælden palæografisk Kynsighed udarbejdede sine to fuldstændige Afskrifter af Ribes gamle, historiske Dokumenter og således har kunnet arbejde hurtigt og sikkert, vil man dog forstå, at det har været et uhyre Arbejde, en Flidspræstation af Rang, han her udførte i Løbet af et Par År. Af et Brev fra Geheimearkivar *G. Schönning* af $\frac{1}{6}$ 1776 ses det, at Grønlund havde foreslået ligeledes at tage en Afskrift af Rådhusarkivets gamle Dokumenter, men dette Arbejde blev dog ikke til noget.¹⁵⁾ Da mange af Ribes gamle Håndskrifter var stærkt medtagne af Fugt, Møl og Forrådelse, var det en i mere end en Henseende betydningsfuld Gerning, Pastor Grønlund udførte i 1770'erne som Afskriver af Arkivalierne i Ribe Stiftsarkiv.

Det eneste trykte Skrift, hvorved David Grønlund har fået et Navn i Litteraturen er Bogen: »*Historisk Efterretning om de i Ribe Bye for Hexerie forfulgte og brændte Mennesker,*« trykt i Viborg 1780 hos den da velkendte Bogtrykker C. H. Mangor. Grønlunds Værk, der er på 250 Sider, er Grundbogen for al Hekseforskning i Danmark, og det er nøjere betragtet måske det forfærdeligste Værk, der findes på vort Sprog. Det behandler et Emne af uhyggeligste Art og er et grufuldt Vidnesbyrd om Mennesker, der levede i den dybeste åndelige Vankundighed, og hvis Sjæleliv i givne Tilfælde kunde være behersket af en fuldkommen indiansk Utølsomhed. — Med et Falkeblik har Grønlund set, at i Hekseprocesserne var Stof til en Bog, der kunde give Oplysninger om ældre Tiders Retsforhold og Overtro, og derfor tog han sig den for Forskningen højst fortjenstfulde Op-gave på at udskrive af Ribes Tingbøger, hvad deri

fandtes om Mennesker, der blev forfulgte og brændte for Hekseri. Af Grønlunds Bog erfares det, at der i Tiden 1572—1652 blev brændt 12 Kvinder i Ribe for Trolddom. Hertil kan *J. F. Kinch* dog føje en Kvinde, Karen Lasdatter, der blev brændt ved Ribe 1590.¹⁶⁾ Tretten ulykkelige Kvinder har altså lidt Døden på Bålet ved Ribe i det anførte Tidsrum. Ribe blev bekendt for sine mange Hekseprocesser, og gennem lange Tider levede Minder herom i Folke-traditionen. Til op imod vore Dage sagde man i Askov- og Vejen-Eggen, når der ude i Vest sås Røg og Flimmer i Luften de varme Sommerdage: »Nu flyver di Riiv Kjællinger til Vejrs.« På Vestkysten af Sønderjylland kalder man store, sorte Skyer, der om Efteråret kommer sejlene over Himmelen fra Nordvest, for »Riber Kællinger.«¹⁷⁾ Begge Talemåder er jo Minder fra Heksebålenes Dage.

Mest kendt af Hekseprocesserne er den, der blev ført mod den ulykkelige *Maren Splids*, der blev brændt for Trolddom ude på Ribe Galgehøje den 10. November 1641. »Skuespillet« overværedes af en sådan Menneskemasse, at hendes Sognepræst end ikke kunde trænge gennem Mængden og yde hende Trøst i hendes sidste Øjeblikke. Hendes Død voldte en ikke ganske ubetydelig Udgift for Ribe, af hvis Kommuneregnskab det fremgår, at der brugtes 22 Læs Brænde til hendes Bål. Hendes Kollega, Krøbbel-
Ane, brændtes en Måned senere, men måtte nøjes med 16 Læs.

Grønlunds Bog, der altså indeholder en sammenhængende Kæde af begåede Justitsmord fra 1572 til 1652,¹⁸⁾ er blevet flittig udnyttet af senere Forskere. *J. F. Kinch* refererer Arbejdet ret udførligt i sit Værk om Ribe (II, 348—65, 668—71), hvor man finder en Skildring af Ribe Hekseprocessers kulturhistoriske

Baggrund, ligesom Kinch uddyber Grønlunds Bog ved at fremføre andre Retssager fra det 16. og 17. Århundredes Ribe. I sit Eksempplar af Grønlunds Bog har Kinch efter Tingbøger og andre Håndskrifter gjort nogle Tilføjelser, der nok er værd at kende. Disse Tilføjelser har Pastor *Vilhelm Bang* udgivet i *Samlinger til jydsk Historie og Topografi* 3. Rk. III (1901–03), 271–72. Vilh. Bang har iøvrigt udnyttet Grønlunds Bog ret udførligt i sit Arbejde: »Hexevæsen og Hexeforfølgelser« (1896), 102–112. Det er især Maren Splids Tilfælde, han gør meget ud af, hvad også er Tilfældet i *Verner Dahlerups* Bog: »Hexe og Hexeprocesser i Danmark« (1888), 17–19. Hendes ulykkelige Skæbne er blevet gjort til Genstand for Behandling i en historisk Roman af *Nicoline Kirkegaard*: »Heksedans« (1909).

Siden Grønlunds Tid er der fremkommet adskillige Arbejder om vort uhyggelige Emne, så Ribe Amt er det Amt i Danmark, der har sine Hekseprocesser bedst oplyst.¹⁹⁾

Imedens David Grønlund var stærkt optaget af sit Arbejde med Heksebogen og med Bearbejdelse af kirkehistorisk Stof fra Ribe Stifts Præster, blev han den 3. September 1777 kaldet til Præst for *Darum* og *Bramminge* Sogne. I sin nye Stilling opgav han dog ikke sit historiske Arbejde. Det var først efter 3 Års Ophold i Darum (1780), at Bogen om de brændte Hekse udkom. På dette Skrifts Titelblad nævner Grønlund sig stadig som residerende Kapellan til St. Cathrine Kirke i Ribe. Grunden hertil er vel den, at han i den anførte Stilling har skrevet Bogen.

I 1780 blev Grønlund udvalgt til Herredsprovst. I dette Embede, som sikkert har passet godt for den praktiske Mand, førte han en Kopibog, hvori der findes lokalhistoriske og kulturhistoriske Oplysninger

af Værdi. Den $\frac{4}{10}$ 1779 skriver han således om Kvægsygen og Vagten ved Kongeåen i denne Anledning. $\frac{4}{5}$ 1781 om Klokkeringning ved Begravelse. $\frac{22}{12}$ 1781 om Ophævelse af en Trolovelse. $\frac{16}{4}$ 1783 om Kaffes Brug i Landsbyerne samt et godt Stykke om Bryllupsskikke.²⁰⁾ Et Vidnesbyrd om Grønlunds Arbejde med Præstehistorie finder vi i hans Brev til residerende Kapellan *Thor Melbye**) i Assens, der arbejdede med Fyns Præstehistorie.²¹⁾ I Darum forfattede Grønlund, iflg. mundtlig Tradition, Oplysninger om alle Sognets Præster efter Reformationen, men af Beskedenhed omtalte han ikke sig selv i Sognets liber daticus.²²⁾

David Grønlunds tredie Hustru døde i Darum den 1. Juni 1784 og kort Tid efter måtte han selv herfra, idet han afgik ved Døden Søndag den 19. December 1784, i sit 69. År. Han blev begravet i Darum Mandagen den 27. December. Biskop Tønne Bloch (1775—86) holdt en Ligtale over ham. —

David Grønlund var en lille tyk Mand, venlig og behagelig at tale med. »Mod sine Undergivne var han den samme vakkre Mand, som mod sine Lige og Overmænd, hvorfor hine fandt en stor Fornøjelse i at underholde sig med ham« (Thorup, 207). Han satte Pris på et godt Glas Vin og kunde ikke være blevet anerkendt som Medlem af en Afholdsforening. Måske han i Ny og Næ har diverteret sig med Ambrosius Stub, der jo heller ikke var bange for de våde Varer. — Medens Grønlund havde til Hensigt med sin Bog om Heksene at arbejde imod Overtroen, blev han selv Genstand for samme. Det fortaltes om ham, at han aldrig fra sine Udenbysrejser

* Thor Melbye blev Eader til den senere kendte grundtvigske Præst Mads Melbye og Svigerfader til Digteren P. H. Haste.

kom hjem ved højlys Dag, men desuagtet vidste han alt, hvad der gik for sig hjemme. Tjenestefolkene var overbeviste om, at intet i Huset var eller kunde blive skjult for ham. Han havde også Ord for at kunne tvinge Tyre og bringe stjalne Koster tilbage m. m. — I sit huslige Liv havde Grønlund mange Genvordigheder. Med ringe Kår måtte han kæmpe gennem mange År. Hans 21 Børn gav ham mange Næringsssorger, ihvorvel en stor Del af dem — som vi ved — døde som spæde. De, der levede længe, erindrede som gamle med Rørelse deres nøjsomme og rare Fader. Fra Ribe drog Grønlund med Gæld, men i Darum fik han ved streng Økonomi og en betydelig Afsætning af Tørv (han solgte omtrent 300 Læs om Året) sine Pengesager i så god Orden, at ikke blot Gælden blev betalt, men der blev endda 700 Rdlr. til Deling mellem Børnene, da de gamle i 1784 døde.

Grønlund efterlod sig, som tidligere anført, en hel Del Optegnelser og Ekscerpter samt en Dagbog, der indeholder, foruden egentlige biografiske Efterretninger, en Del historiske og juridiske Optegnelser, til Dels også Kuriosa. Af sidstnævnte Slags meddeler Thorup følgende fortrinlige Prøve: »1749, den 28de Oct. blev holdet en Jubelfest for den Oldenburgiske Stammes Regierings Begyndelse i Danmark for 300 Aar siden. Biskoppen²³⁾ prædikede til Høimesse over Texten Ps. 89, 1—6; og prædikede han i tre Timer, da en Cathar hindrede ham i at prædikede længere.« —

David Grønlund kom til Ribe i en Tid, da der i denne By var store Folk. Digteren *Christian Falster* var Rektor ved Latinskolen her de første 5 År, Grønlund var i Ribe (Falster døde 1752). Salmedigteren *H. A. Brorson* var Biskop her fra 1741 til sin Død 1764. *Ambrosius Stub* virkede som Skolemester her

i Tiden 1754–58. Med de sidstnævnte to Mænd nåede Ribe sit stadig uovergåede Højdepunkt i Digtning. Da *Grønlund* i 1747 kom til Byen, holdt Historieforskningen sit Indtog igen i den gamle Stad, idet *Peder Terpager* var død ni År før Grønlunds Ankomst. I åndeligt Henseende var det altså en rig Tid for Ribe, da St. Cathrine Kirkes historisk begavede Kapellan trådte ind i Kredsen af Byens i intellektuel Henseende førende Personligheder. David Grønlunds Indsats blev så værdifuld og særegen, at han fortjener at nævnes sammen med de særlig bekendte Mænd fra den smukkeste Periode i den gamle Kongestads lange Levned, og han indtager med Ære sin Plads i Rækken af de gamle Ribe-Historikere: *Peder Terpager*, *David Grønlund*, *Peter Adler* og *J. F. Kinch*.

1) I Nyt hist. Tidskr. V. (1854), 467ff. imødegår S. N. J. Bloch Grønlunds Erindringer om sin barbariske Skolegang.

2) Fra Ribe Amt 1928, 107. Om Grønlund se smsts., 98 f.

3) Jfr. Hans Pilegaard og Aug. F. Schmidt: Fra Lintrup Sogn (1925). 40–41. Grønlunds 1. og 3. Hustru var beslægtede (af Familien Stoud).

4) Om Grønlunds Børn se Historisk-biographiske Samlinger (1851), 206. H. Ehrencron-Müller, Forfatterlexikon III. (1926), 296. Om Grønlund smsts., 295.

5) Fra Ribe Amt 1931, 792–95, 806, 808–09.

6) Jfr. et Eksempel herpå i Fra Ribe Amt 1907, 188.

7) Udg. af Thorup i Hist.-biogr. Samlinger (1851), 208–215.

8) Udg. af H. F. Rørdam i Ny kirkehistoriske Samlinger I (1857–59), 154–158

9) P. N. Thorup i Historisk-biographiske Samlinger (1851), 204–05. Laurids Engelstofts Dagbogsoptegnelse fra Ribe 1807 er udgivet i Danske Samlinger III (1867–68), 118. Jfr. Oluf Nielsens Udgave af Ribe Oldemoder (1869), S. I–III.

- 10) Vejle Amts Årb. 1925, 147, 154.
- 11) Jfr. Mogens Lebech i Vejle Amts Årb. 1927, 95, 112, 1930, 19, 53. Om Pastor Knud Langs Indberetning fra Vilslev, se Fra Ribe Amt 1912, 266ff.
- 12) Jfr. Fra Ribe Amt 1909, 52.
- 13) E. Gigas: Katalog over Det store kongelige Biblioteks Haandskrifter II (1906), 212.
- 14) Kr. Erslev: Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis IV (1906—12), 47.
- 15) Se P. N. Thorup, anf. Skr., 203—04, 215—16.
- 16) J. F. Kinch: Ribe Bys Historie II (1884), 669.
- 17) Jfr. Sprog og Kultur III (1934), 38. »Landet« 20/5 1934. Kolding Folkeblad 11/9 1935.
- 18) Jfr. Rasmus Nyerup i Det skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter XX (1824), 5—6.
- 19) Se min Udgave af Peter Adlers Breve til P. V. Jacobsen (1937), 91—94, Noter S. 105. J. F. Kinchs Afhandling om Præsten Jens Rusk i Lønne, der blev brændt for Trolddom (jfr. Fra Ribe Amt 1934, 494). H. K. Kristensens Afhandlinger i Fra Ribe Amt 1929, 384—408. 1930, 605—542. 1932, 138—179. 1936, 123—126. En Hekseproces i Varde fra 1630'erne er skildret af J. Olsen i Fra Ribe Amt 1907, 71—92. Jfr. J. S. Møller: Fester og Højtider i gamle Dage II (1933), 175ff.
- 20) Udg. af Kinch i Saml. t. j. Hist. og Topografi 2 Rk. II (1889—90), 36—39.
- 21) Brevet udg. i Saml. t. j. Hist. og Top. 2 Rk. II, 39—40. Det er fra 18/12 1783.
- 22) P. J. Nielsen: Fra Darum Sogn (1926), 57. Jfr. Bjørn Kornerups Levnedsskildring af Grønlund i Dansk biografisk Leksikon VIII (1936), 417—18.
- 23) Hans Adolf Brorson.
-